

O božanstvu: Prono.

(Spisal Dav. Terstenjak.)

Božanstvo „Prono“ omenja letopisec Botho v svoji „Sassenchronik“. Dotične verste se glasé (l. 1123. str. 339): „Ore affgot to Oldenborch de het Prono, unde stod upp einer sull, unde hadde in der hant eyne rode proveysen unde einen bannerstaff, unde hadde twey lange oren mit eyner kronen, unde hadde an eyn par stevel, unde under eyner vote eyne schellen.“

Botho je slovansko ime mesta Stargard prestavil v nemščino: „Oldenborch — Altenburg“. Božanstvo je stalo na stebru (sull — säule), in je v roci imelo „proveysen“ (prüfeisen?) in „bannerstaff-bannerstab“; dolga ušesa, krono na glavi, škornje na nogah; ena noga pa je stala na zvončeku (ščegelei, Schelle).

Tako se glasi popis Bothov; slika v kroniki pa kaže, da „proveysen“ ni drugega kakor škit, in „bannerstaff“ — sulica, okoli ktere se trak vije. Ušesa so živinska, berž ko ne bikova, zvončka pa ni videti. Nekteri so božanstvo Prono zmešali z božanstvom Prove, ktereга Helmod (I, 84.) omenja, kteremu so bili dóbi posvečeni in h kteremu so prihajali vsaki ponedelek, ko sta knez in viši duhoven pravico sodila in sodbe reševala. Prove je bil torej bog pravice, prava, kar že ime poterjuje; ker so ga v dobravi častili, in so dóbi tudi v slovanskem mythu bogu groma in bliska posvečeni, bilo je Prove ime Perunovo; saj sta se tudi indijski in germanski bog groma in bliska častila kot varha pravice.

Prono se ima torej ločiti od Prova, in Prono ni bil bog bliska, temoč solnea, kar tudi škit, sulica in zvonček poterjujejo, ker to so pridevki solnčnih božanstev. Kaj pomenja ime Prono? To ime najdem tudi na rimskih kamnih nekdanje Panonije. Nekteri mythologi so mislili, da je Prono popačeno ime Perun, drugi, da je popačeno Prove; nekteri so božanstvo celó imeli za izmišljeno in so se staremu letopiscu Bothu smejali. Jaz pa mislim, da je Botho ime prav zapisal, kakor se je glasilo, saj ima v slovanščini prav primeren pomén.

V slovenščini se velijo pronarji *) oni posestniki, kteri na grajšinskih (allodialnih) zemljiščih stanujejo. Naš slavni Miklosič je pri besedi: pronija pristavil: sensus ignotus,

*) Osebnih imen Pronjar je več po Slovenskem; primeri imenitno plemenito rodbino slovaško Pronaj. V novoserbšč. najdeš: pronjača, Art Birnen.

ali iz citatov, ktere je navedel (Lex. II. edit. str. 700) se spozna, da pronija pomenja: praedium subditorum, pronijar, dominus fundi, Grundherr. Tudi slavni Šafarik (Gesch. der südslav. Literat. III. z I. razd. str. 162.), je pronia prestavil s praedium servorum, proniar, dominus fundi, in je prav resnično opazil, da se pron v koreniki vjema s starovisokonemško: frô, dominus, staronord. freyer, goth. frao, primeri: Fronleichnam — telo gospodovo, Frondienst — služba gosposka — Frawe, Frau, gospa, staronord. frôn (post.) zemlja.

Prono se torej vjema v pomenu in bistvu s staronordiskim božanstvom: Freyer, in pomenja: gospod, gospodar. Takšne primke imajo tudi indijska solnčna božanstva in se velé: Iça, dominus, lastnik — ihan, eihan — novonemšk. eigen.

Na kaj zvonček kaže, tega ne vem, ali najdem ga v rokah indijskih božanstev, in staroslovenska historična imena Zvonimir so vtegnila po častji zvončkov svoj početek dobiti. Navado zvončkeke na oblačilih nositi, najdemo v jutrovih deželah, in tudi v Evropi jo najdemo do 15. stoletja. Celó redovniki so je na kapucah nosili, kakor se prepričamo iz papeževe breve od leta 1103, po kateri je menihom sv. Ambrozija v Milanu dovoljeno bilo: „ferrendi tintinnabula in cappis“. (Glej Rosenkranz Zeitschrift für Gesch. der germ. Völker Halle 1822. I., 11 itd. Scheible, die gute alte Zeit. (Kloster VI. str. 54 itd. 90 itd.).

Solnčni bog je prinesel v mladoletji veselje, prizvonil radovanje (primeri Schneeglöckchen), spravil v novozbujeno natoro harmonijo, premagal zimske pošasti — burjo, zimo, mokroto; prilegajo se mu tedaj prav dobro sulica, škit in zvonec; in ker je obrodovital zemljo, tudi bikova glava ali ušesa, ker ta žival je bila symbol rodovitnosti.

Ne verjamem, da bi staroslovenska beseda pronja bila izposojena iz staroškandinavskega jezika, temoč jaz mislim, da je obče blago, kakor več drugih staronordiskih besed, postavim: gap, Spalte, Abgrund, slovenski: žep, Westentasche, žepina, ime vasi v brezdu stoječe; gâta, Räthsel, slov. gatati; gerdi, Zaun Mauer, slov. grad; leika, igrati, plesati, staroslov. lik, ples; laekna, heilen, slov. lek, lečiti; lögr, sumpfiges Wasser, slov. lug, luža; maeli, Zeitpunkt, slov. mal, do sih mal; maur, Ameise, slov. mravlja; naut, Rind, starosl. nut, nutnjak, bik; ramr, röm, ramt, stark, slov. ramen, vehemens; romr, Geräusch, Stimme, Gerücht, rezijanski: romonit = govorit; serkr, langes Kleid, slov. sraka, srakica, srajčica, Hemd; snaeda essen, snad, Speise, slov. snedem; stolpi, Säule, slov. stolp; skôr, skuar, Schuh, slov. škornje; tal, Gespräch, tala, reden, sprechen, slov. tolma, tolmačiti; valdi, Herrscher, slov. vladar itd.

Kakor so te besede obče hlago indoevropsčine, tako gotovo tudi fron — pron, Grundherr pronja, zemljišče gospodarjevo — Frône.

Ko bi pronja bilo iz frone izposojeno, našli bi v slovenščini ali fronja ali pa bronja, ne pa pronja *) Slovanski *p* odgo-varja zmirom staronordiskemu *f*, na primer: flutum, schwimmen, slov. pluti; feita, mästen, slov. pitati; fen, Sumpf, slov. pana, paneče, pančova, sumptige Gegend; fiskr, Fisch, slov. piskur; floti, Kahn, slov. pleta; foera, fahnen, slov. peljati; folk, Schaar, slov. polk.

Fria, die Geliebte, slov. prija, staročeski: Prija ime boginje Venere; fylla, anfüllen, slov. polnit; fyr, eher slov. pre — per. itd.

*) Primeri staronord. frestr, Frist, slov. brišt.

Isterske drobtine.

1. Otroku v zibeli.

Nanaj, nanaj lipi sin!
Otac ti je gospodin,
Majka ti je gospica,
Zibarinka ptičica.

2. Kada miže (bliska),

Bog nas očuvaj oda zla,
I sveti Ilija i sveta Marija,
I sveta Barbara budi nam,
Zagovornica pole Boga,
Da nas Bog očuva od nesreče.

3. Kada gre Istran na pot.

(Kada pobožni Istran gre na kakšnji dalji pot ali, ako ima po noči iz hiše poiti, se najprvo z navadnim križem prekriža, pak drugoč govori:)

Križ mi je na glavě,
Sveta Marija na straně,
Angel polě mane.
Biži, hudobo! od mane,
Koliko od neba do zemlje.

4. Tičji pir.

(Otročja.)

Deršč je donesal derv,
Kosić je donesal kotlič,
Kobac je donesal drobac,
Šoja je donesla loja,
Vrana je donesla graha,
Klekovac bil je pekovac;
Pak je prišal županić 1),
Je rekal to vam je vse nič.

1) Zaunkönig.

5. Mačji pir.

(Otročja.)

Diron, diron,
Mačka je na piru.
Ena koza gnila,
Druga červiva,
Prasac ramez, 1)
Volić kitež, 2)
Škopac kolarin
I vol rošin;
Ena peč kruha,
Ena bačva vina,
Druga octa,
To je piru dosta.

1) Prekobčlast, 2) roge na kite, kakor jih ženske noševajo.